

Ο ΕΝ ΛΙΣΒΩΝΙ ΜΕΓΑΣ ΣΕΙΣΜΟΣ ΤΟΥ 1755.

Συνέχεια από Σελ. 4.

ΕΝ τῷ μέσῳ τῶν ἰκεσιῶν μας ἐπελθὼν ὁ δεῦτερος μέγας σεισμός, ὀλίγον τι τοῦ πρώτου κατώτερος εἰς τὴν σφοδρότητα, κατεκρήμνισε τὰς οἰκοδομὰς, τὰς ἤδη πάμπλου βεβλαμμένας. Ὁ φόβος δὲ τοσοῦτον ἠύξησεν, ὥστε τὸ, Κύριε, ἐλέησον, καὶ τὸ, Μνήσθητί μου, Κύριε, ἔφθανον εἰς τὰς ἀκοάς μας ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ ἰκανῶς ἀπέχοντες λόφου τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης, ὅπου μέγα πλήθος εἶχεν ὡσαύτως καταφύγειν συγχρόνως δὲ ἠκούσαμεν τὴν πῶσιν τῆς ἐκεῖ εὐρισκομένης ἐκκλησίας, ὑφ' ἧς πολλοὶ μὲν ἀφέθησαν εἰς τὸν τόπον, ἄλλοι δὲ θανασίμως ἐπληρώθησαν. Πόσον βίαιος ἦτον ὁ σεισμός οὗτος, ἐμπορεῖς νὰ συμπεράνης ἐκ τοῦ ὅτι, καίτοι γονυπετῆς ὢν, ἐκινδύνευσαν νὰ πέσω· ἀλλὰ κατὰ τινὰς περιστάσεις ἦτο καὶ τοῦ πρώτου φοβερώτερος. Αἰφνης ἠκούσθη γενικὴ ἀνακραυγὴ, “Ἡ θάλασσα ἐρχεται, ὄλοι ἐχάθημεν!” Στρέψας δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν ποταμὸν, ὅστις κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος εἶναι τέσσαρα σχεδὸν μίλια πλατὺς, εἶδον αὐτὸν σαλευόμενον καὶ ὀγκούμενον εἰς τρόπον δυσεξήγητον, ἐπειδὴ ὁ ἀὴρ οὐδὲως ἐκίνει. Ἐν ἀκαρεῖ ἐφάνη, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν, μέγα τι νεροῦ σῶμα, ὡς βουνὸς ἀνυψούμενον. Πάραυτα ἐπῆλθεν ἀφρίζον καὶ βρύχον, καὶ μετὰ τοσαύτης ὀρμῆς ἐσχασεν ἐπὶ τῆς ὄχθης, ὥστε ὄλοι ἐτρέξαμεν εὐθὺς, ὅσον τάχιστα, διὰ νὰ σωθῶμεν. Πολλοὶ πραγματικῶς ἀφηρησάθησαν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἅπαντας, καὶ τοὺς ἰκανῶς ἀπομακρυσμένους τῶν ὄχθῶν, ἐκάλυψαν τὰ ὕδατα μέχρι τῆς ὀσφύος. Τὸ κατ' ἐμὲ, ὀλίγον ἔλειψε νὰ πνιγῶ· καὶ βέβαια, ἐάν δὲν ἐκράτουν μεγάλην τινὰ δοκὸν, ἧτις εὐρέθη καταγῆς, ἤθελον μὲ κατασύρειν μεθ' ἑαυτῶν τὰ ὕδατα, τὰ ὅποια εὐθὺς σχεδὸν ἐπανάστρεψαν μετ' ἴσην ὀρμὴν εἰς τὸ ἑαυτῶν ρεῖθρον. Ἐπειδὴ δὲ τῶρα ὁ ἐκ τῆς θαλάσσης κίνδυνος ἐφαίνετο τοῦλάχιστον ὅσος ὁ ἐκ τῆς ξηρᾶς, καὶ μόλις ἐγνώριζον ποῦ νὰ καταφύγω, ἀπεφάσισα αἰφνιδίως νὰ ἐπανάελθω, μὲ τὰ φορέματά μου ὄλα στάζοντα, εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ ἁγίου Παύλου. Ἐδῶ ἐστάθη ὀλίγην ὥραν, καὶ παρετήρησα τὰ πλοῖα κλυδωνιζόμενα ὡς ἐν καιρῷ βιαίας τρικυμίας· τινὰ, τῶν ὁποίων εἶχον συντριβῆν αἱ κάμιλοι, ἐρρίφθησαν εἰς τὸ ἄλλο μέρος τοῦ ποταμοῦ· ἄλλα περιστρέφον μὲ ἀπίστευτον ταχύτητα· μεγάλοι τινὲς λέμβοι ἐγύριζαν ἄνω κάτω· καὶ ταῦτα πάντα χωρὶς ἄνεμον, ὅθεν καὶ μεγαλύτερα ἢ ἐκπληξίς. Εἰς τὸ διάστημα τοῦτο ἡ ὠραιότης προκυμαία, ἡ νεωστὶ μὲ ἀδρὰν δαπάνην κατασκευασθεῖσα ἀπὸ τραχὺ μάρμαρον, κατεπόθη ἐξ ὀλοκλήρου μεθ' ὄλων τῶν ἐπ' αὐτῆς, οἵτινες εἶχον καταφύγειν ἐκεῖ δι' ἀσφάλειαν, δικαίως ἑαυτοὺς νομίζοντες ἐξωπαντὸς κινδύνου εἰς τοιοῦτον τόπον· συγχρόνως, πάμπλου πλοιαρία διαφόρου μεγέθους ἐγγὺς αὐτῆς ἀραγμένα, (ὄλα ἐπίσης πλήρη ἀνθρώπων, οἵτινες εἶχον ἐμ-

βῆν εἰς αὐτὰ διὰ τὸ ἀσφαλέστερον), κατερρίφθησαν ἅπαντα, ὡς εἰς δίνην, καὶ οὐδέποτε πλέον ἐφάνησαν.

Τὸ συμβεβηκὸς τοῦτο δὲν εἶδον ἐγὼ μὲ τοὺς ἰδίους ὀφθαλμοὺς μου, καθότι συνέβη τρεῖς ἢ τέσσαρας λίθου βολὰς ἀπὸ τὸ μέρος ὅπου εὐρισκόμεν, ἀλλὰ μὲ τὸ διηγήθησαν διάφοροι πλοίαρχοι, οἵτινες, προσωρμισμένοι ἐντὸς τριακοσίων ἢ τετρακοσίων πηχῶν ἀπὸ τὴν προκυμαίαν, εἶδον ἅπασαν τὴν καταστροφὴν. Εἰς αὐτῶν ἐξαιρέτως μὲ εἰδοποίησεν, ὅτι εἰς τὸν δεῦτερον σεισμόν ἡ πόλις ὀλόκληρος ἐκινεῖτο ἐμπροσθεν καὶ ὀπισθεν, καθὼς ἡ θάλασσα ὅταν προσεγγίξῃ τρικυμία· ὅτι τὸσον μεγάλη ἦτον ἡ ταραχὴ τῆς γῆς ἀκόμη καὶ εἰς τὸ βάθος τοῦ ποταμοῦ, ὥστε ἀνερρίφθη ἡ μεγάλη του ἀγκυρα, ἧτις ἐκαλύμβα (ὡς τὸ εἶπεν) εἰς τὴν ἐπιφανείαν τοῦ ὕδατος· ὅτι ὁ ποταμὸς ἀνέβη διαμιᾶς εἰκοσι σχεδὸν πόδας, καὶ παρευθὺς κατεκάθισε· ταύτην δὲ τὴν στιγμήν ἔδε τὴν προκυμαίαν, μ' ὄλον τὸ ἐπ' αὐτῆς συνηθροισμένον πλήθος, καταποντιζομένην, καὶ συγχρόνως ὄλα τὰ σιμὰ ἐκεῖ ἀραγμένα πλοιαρία ἐσύρθησαν εἰς τὴν κοιλότητα, ἧτις, ὑποθέτει, ὅτι πάραυτα συνεκλείσθη κατεπάνω των, ἐπειδὴ τὸ ἐλάχιστον σημεῖον ναυαγίου δὲν ἐφάνη ποτὲ μετέπειτα. Εἰς ταῦτα πάντα ἐμπορεῖς νὰ δώσης πλήρη πίστιν· καθότι περὶ μὲν τῆς ἀπωλείας τῶν πλοιαρίων, τὴν ἐπιβεβαιούσιν ἅπαντες· περὶ δὲ τῆς προκυμαίας, αὐτὸς ἐγὼ ὑπῆγα μετ' ὀλίγας ἡμέρας νὰ πληροφορηθῶ τὴν ἀλήθειαν, καὶ δὲν ἠμπόρεσα νὰ εὑρῶ τὰ εἰρήπια κἂν τοῦ τόπου, ἐφ' οὗ εἶχον τοςάκις εὐχαρίστως περιδιαβάσειν, αὐτοῦ ὄντος τοῦ κυριωτέρου περιπάτου μας. Τὸν εὐρῆκα ὄλον βαθεῖα νερά, εἰς τινὰ δὲ μέρη καὶ σχεδὸν ἅπατα.

Οὗτος εἶναι ὁ μόνος τόπος, καθ' ὅσον ἠμπόρεσα νὰ μάθω, ὅστις κατεπόθη εἰς τὴν Λισβῶνα ἢ τὰ προάστεια, μολοντί εἰς διάφορα μέρη εἶδον πολλὰ μεγάλα ῥήγματα καὶ σχισμὰς· ἐν δὲ ἀλλόκοτον φαινόμενον δὲν πρέπει νὰ παραλείψω, κοινοποιηθὲν εἰς ἐμὲ ὑπὸ φίλου, ὅστις ἔχει κατοικίαν καὶ οἰναποθήκας ἐπὶ τῆς ἄλλης πλευρᾶς τοῦ ποταμοῦ, δηλαδή, ὅτι, ἀφοῦ πρῶτον φρικτῶς δισεισάθη ὁ οἶκος, καὶ ἅπασα ἡ οἰκογένεια φοβηθεῖσα ἐξέδραμεν, κατέπεσε πάραυτα μέγας ὑψηλὸς λίθος πλησίον αὐτοῦ· ὅτι, τούτου γενομένου, ὁ ποταμὸς ἀνέβη καὶ πάλιν ἐχαμήλωσε κατὰ τὸν προειρημένον τρόπον, πάραυτα δὲ πολυπληθεῖς μικραὶ σχισμαὶ ἐφάνησαν εἰς διάφορα γειτονικά μέρη, ἐκ τῶν ὁποίων, ὡς ὕδωρ, ἀνεπήδησεν εἰς μέγα ὕψος μεγάλη ποσότης λεπτῆς λευκῆς ἄμμου. Ἀμφιβολία δὲν ὑπάρχει ὅτι τὰ σπλάγχχνα τῆς γῆς πρέπει νὰ συνεκινήθησαν πάμπλου, ὥστε νὰ ἐπιφέρωσι τὰ ἐκπληκτικὰ ταῦτα ἀποτελέσματα· ἀλλ' εἴτε ἀπὸ αἰφνιδίον ἐκρηξῆν διαφόρων ὄρυκτῶν συμμειγμένων προῆλθον οἱ σεισμοὶ οὗτοι, εἴτε ἀπὸ ἀέρα συγκεκλεισμένον καὶ ἀγωνιζόμενον νὰ ἐκπνεύσῃ, εἴτε ἀπὸ συναγωγὴν ὑπογεῖων ὑδάτων βιαστικῶς ἐξελθόντων, Κύριος μόνον οἶδεν. Ἐγίνε δὲ τότε λόγος καὶ περὶ πυρίνων ἐκρήξεων, ἀλλὰ πιστεύω χωρὶς βῆσιν· βέβαιον μὲν εἶναι ὅτι πολλοὺς ἠκουσα παραπονεμένους

περὶ ἰσχυρῶν θειωδῶν ὀσμῶν, ζάλης τῶν κεφαλῶν, ναυτιάσεως τῶν στομάχων, καὶ δυσπνοίας, ἀλλ' ἐγὼ τοιαῦτα συμπτώματα δὲν ἠσθάνθην.

Μετ' ὀλίγον ἀφοῦ ἤλθον εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἁγ. Παύλου, ἐνόησα τὸν τρίτον σεισμόν, ὀλιγώτερον μὲν σφοδρὸν παρὰ τοὺς δύο προτέρους, ἀλλὰ τοιοῦτον ὥστε ἡ θάλασσα πάλιν ἐφώρμησε κατὰ τῆς ξηρᾶς, καὶ μετὴν αὐτὴν ταχύτητα ὀπισθοδρόμησεν, ἐγὼ δ' ἔμεινα μέχρι τῶν γονάτων εἰς τὰ ὕδατα, ἂν καὶ εἶχον ἀναβῆν εἰς μικρὸν τι ὕψωμα ἰκανῶς ἀπέχον τοῦ ποταμοῦ, καὶ μολονότι τὰ ἐρείπια διαφόρων ἐν τῷ μεταξὺ οἰκῶν συνέτριβον τὴν τῶν ὑδάτων ὀρμὴν. Ἐπὶ τὴν ὥραν ταύτην παρετήρησα ὅτι τὰ ὕδατα τόσον βιαίως ὀπισθοδρόμουν, ὥστε πλοῖα τινα, εἰς ἑπτὰ ὀργυῶν βάρους ἀραγμένα, ἀφέθησαν διόλου ξηρά· ὁ ποταμὸς δ' ἐξηκολούθει οὕτω πως ἐφορμῶν καὶ ὀπισθοδρομῶν εἰς τρόπον, ὥστε δικαίως ἐφοβήθημεν μήπως καὶ ἡ Λισβὼν πάθη ὅ,τι πρό τινων χρόνων ἔπαθεν ἡ πόλις τῆς νοτίου Ἀμερικῆς Λίμα· καὶ ἀναμφιβόλως, ἂν οὗτος ὁ τόπος ἦτον εἰς τὸ πέλαγος ἐκτεθειμένος, καὶ ἂν ἡ δύναμις τῶν κυμάτων δὲν συνετρίβετο ἀπὸ τὴν καμπυλότητα τοῦ κόλπου, τὰ κάτω αὐτῆς μέρη τουλάχιστον ἤθελον ἐξ ὀλοκλήρου καταστραφῆν.

Πλοίαρχός τις, φθάσας ἐδῶ μίαν ἢ δύο ἡμέρας μετὰ τὴν πρώτην Νοεμβρίου, μ' ἐβεβαίωσεν ὅτι τόσον ἐπαισθητῶς ἐδοκίμασε τὸν σεισμόν περὶ τὰς τεσσαράκοντα λεύγας εἰς τὸ πέλαγος, ὥστε ἀληθῶς ἐνόμιζεν ὅτι εἶχε κτυπήσειν εἰς ὕψαλον, ἐωσοῦ, ῥίψας τὴν βολίδα, δὲν ἠμπόρесе νὰ εἶρη πάτον· οὔτε ἠδυνήθη ποσῶς νὰ εἰκάσῃ τὴν αἰτίαν, πλὴν ἀφοῦ παρέστη ἐνώπιον αὐτοῦ τὸ λυπηρὸν θέαμα τῆς ἐρήμου ταύτης πόλεως. Οἱ δύο πρώτοι σεισμοὶ τῶντι εἶχον τοσαύτην σφοδρότητα, ὥστε πρῶράτι τινὲς ἦσαν γνώμης ὅτι μετετοπίσθη τὸ εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Τάγου ἔμφραγμα. Βέβαιον εἶναι ὅτι πλοῖόν τι, ζητήσαν νὰ διαπεράσῃ τὸ σύνθηδες ρεῖθρον, κατεποντίσθη, ἐν δ' ἄλλο ἐκτύπησεν εἰς τὰς ἄμμους, καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ὑπέθεσαν αὐτὸ χαμένον, ἀλλὰ τέλος διεσώθη. Συνέβη δὲ καὶ ἄλλος μέγας σεισμός μετὰ ταῦτα, ὁ ὁποῖος παραπολὺ ἐτάραξε τὸν ποταμὸν, ἀλλ' οὐχί, μὲ φαίνεται, ὅσον οἱ πρότεροι, ἂν καὶ τινες μ' ἐβεβαίωσαν, ὅτι, ἐνῶ ἵππευον ἐπὶ τοῦ μεγάλου δρόμου τοῦ εἰς Βέλεμον ἄγοντος, μία πλευρὰ τοῦ ὁποῖου εἶναι ἀνεωγμένη πρὸς τὸν ποταμὸν, τὰ κύματα ἐφώρμησαν μὲ τοσαύτην ταχύτητα, ὥστε ἀνέδραμον ὅσον τάχιστα εἰς τοὺς λόφους, ἐκ φόβου μὴν ἀφαρπασθῶσιν.

Εἰς τοιαύτην θέσιν εὐρισκόμενην τώρα, ὥστε ἠγνούον ποῦ νὰ διευθυνθῶ· ἂν ἔμενον ὅπου ἤμην, ἐκινδύνευον ἀπὸ τὴν θάλασσαν· ἂν ἐμακρυνόμην περισσότερον ἀπὸ τὴν ὄχθην, οἱ οἰκοὶ ἀπειλοῦν βέβαιον ὄλεθρον· τέλος δὲ, ἀπεφάσισα νὰ ὑπάγω εἰς τὸ Νομισματοκοπεῖον, ἐπειδὴ τοῦτο, ὡς χαμηλὴν καὶ στερεώτατον κτίριον, δὲν εἶχε βλαφθῆν πολὺ, ἐκτός εἰς τινα τῶν πρὸς τὸν ποταμὸν ὀματίων. Οἱ στρατιῶται, οἱ καθ' ἡμέραν ἐκεῖ

τασόμενοι πρὸς φυλακὴν, εἶχον ἅπαντες λειποτακτήσειν, μόνος δ' ἀπέμεινε ὁ ἄρχων ἀξιωματικός, ευγενοῦς υἱός, δεκαεπτὰ ἢ δεκαοκτῶ χρόνων ἡλικίας, τὸν ὁποῖον εὐρήκα στεκόμενον εἰς τὴν πύλην. Ἐπειδὴ δὲ ἡ γῆ εἶτι ἐξηκολούθει τρέμουσα, καὶ ἐπειδὴ ἐφαίνετο κινδυνώδης ὁ τόπος ὅπου τώρα ἐστεκόμεθα, (ὡν ἐντὸς εἴκοσι ἢ τριάκοντα ποδῶν ἀπὸ τὰς ἀπέναντι οἰκίας, αἵτινες ἐκλονοῦντο ἅπασαι), τῆς αὐλῆς παρομοίως γεμάτης οὐσης ἀπὸ νερᾶ, ἀπεσύρθημεν ἀμφοτέροι εἰς λοριδιὸν τι πετρῶν καὶ χωμάτων· ἐδῶ ἤρχισα μετ' αὐτοῦ συνομιλίαν, καὶ φανερώσας τὸν θαυμασμόν μου ὅτι ἕνας τόσον νέος δὲν ἐδειλία νὰ κατέχη τὴν θέσιν του, ὁπότε εἰς ἕκαστος ἀπὸ τοὺς στρατιώτας εἶχε λειποτακτήσειν, ἐβεβαίωθην ὑπ' αὐτοῦ ὅτι, καὶ ἂν ἐβλεπε τὴν γῆν χαίνουσαν ὥστε νὰ τὸν καταπῆ, δὲν ἤθελε καταδεχθῆν ποτὲ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν θέσιν του. Ἐν συντομίᾳ, μόνον διὰ τὴν μεγαλοφυχίαν τοῦ νεανίσκου τούτου δὲν ἐληστεύθη τὸ νομισματοκοπεῖον, ὅπου τότε ὑπῆρχον δύο ἑκατομμύρια φλωρίων· καὶ τῶντι χωρὶς τὴν ἐλαχίστην ὑπερβολὴν δύναμαι νὰ εἶπῶ, ὅτι ποτὲ δὲν εἶδον κανένα τόσον ἀτάραχον εἰς περιστάσεις πολὺ ὀλιγώτερον ταύτης φοβερᾶς. Ἐσσαράς ἢ πέντε ἄρας συνδιελέχθη μετ' αὐτοῦ· μολονότι δὲ ἀπὸ τὸν κόπον καὶ ἀπὸ τὴν νηστείαν, ἐπειδὴ δὲν εἶχον προγευματίσειν, ἠσθάνομην πολλὴν ἀδυναμίαν, τοῦτο ὅμως τοσοῦτον δὲν με ἠνώχλει, ὅσον ἡ ἀνησυχία μου περὶ στενοῦ τινὸς φίλου, μεθ' οὗ ἔμελλον ν' ἀριστήσω ἐκείνην τὴν ἡμέραν, καὶ ὅστις ἔχων τὸ κατάλυμα εἰς τὴν κορυφὴν ὑψηλοτάτου οἴκου εἰς τὴν καρδίαν τῆς πόλεως, καὶ προσέτι ἄγνοῦν τὴν διέλεκτον, τὰ μέγιστα ἐκινδύνευεν· ἡ μέριμνά μου λοιπὸν περὶ τῆς διατηρήσεως αὐτοῦ μ' ἔφερεν εἰς τὴν τολμηρὰν ἀπόφασιν νὰ ὑπάγω νὰ ἴδω τί ἀπέγινεν· ὅθεν, καὶ ἀποχαιρετήσας τὸν ἀξιωματικόν, ἀπῆλθον.

Ἐπεται ἡ συνέχεια.

ΠΑΘΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ.

ΤΗΣ τυπογραφίας ἡ πρόοδος ἠργοπόρησε μὲν ἔως τώρα, ἐφάνη ὅμως ἀδιάκοπος· καὶ ὅσον περαιτέρω προχωρεῖ, βλέπομεν ὅτι τόσον πλείον ταχύνει τὸν δρόμον τῆς. Ἀπ' ὅ,τι ἐνήργησε μέχρι τῆς σήμερον, μᾶς συγχωρεῖται νὰ συμπεράνωμεν τί δύναται καὶ τί μέλλει νὰ ἐνεργήσῃ εἰς τὸ ἐξῆς. Εἰς τετρακοσίων ἐτῶν διάστημα ἀπὸ τῆς εὐρέσεως αὐτῆς, πολὺ πλείοτερον ἐκατάρθρωσεν εἰς τὰ τελευταῖα πενήκοντα, παρὰ εἰς τὰ πρὸ αὐτῶν ἑπταπλάσια. Ὅ,τι πρὸ πενήκοντα ἐτῶν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ λαληθῆ χωρὶς κίνδυνον ζωῆς, τὸ διαλαλεῖ σήμερον ἀκινδύνως τῆς τυπογραφίας ἢ σάλπιγξ. Ἡ μόνη μεταβολὴ τῶν ἡδῶν τῆς ὀνομαζομένης φωτισμένης Εὐρώπης ἀρκεῖ νὰ δείξῃ τοὺς καρποὺς τῆς τυπογραφίας. Πολλὰς ἠγεμονικὰς αὐλὰς, τὰς ὁποίας ἡ ἱστορία μᾶς παραστῆνει ὡς ἀσελγείας ἀναισχύντου παραδείγματα, μετέβαλεν ὁ ἐκ τῆς τυπογραφίας φωτισμός εἰς σεμνῶν ἠγεμονῶν κατοικίας· καὶ τοὺς ἱερωμένους ἔπαυσεν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης νὰ ἔχω-